

VAN IGÉNY AZ ILYEN TÍPUSÚ FILMEKRE, AMELYEK ÚGY AKARNAK BEMUTATNI EGY KORT, HOGY KÖZBEN SZÓRAKOZTATNAK IS

– *Beszélgetés Oborni Terézszel,
a Tündérkert történész szakértőjével* –

– *Bevezetésként arra kérném, mondjon néhány szót a történelmi munkájáról, illetve arról, hogy miként került kapcsolatba a Tündérkert című sorozattal.*

– Jelenleg az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének a főmunkatársa vagyok, ezen belül pedig a kora újkori osztályt vezetem. Több évtizede foglalkozom az Erdélyi Fejedelemség történetével – számos munkám jelent meg a témával kapcsolatban –, 2013-ban pedig részt vettem a Bethlen Gábor trónra lépésének 400. évfordulójára megrendezett, Erdélyt és Magyarországot is átívelő konferenciasorozat szervezésében. A *Tündérkert* készítőivel 2018-ban kerültem kapcsolatba, és történész szakértőként nagy örömmel dolgoztam a sorozat előkészítésében.

– *Miért fontos a sorozatban bemutatott korszak, illetve mi a jelentősége a cselekmény alapjául szolgáló eseményeknek a történész szempontból?*

– A történet fonalát a 17. század elején, mégpedig 1608-ban vesszük fel, ugyanis Móricz regénytrilógiájának első része, amely a *Tündérkert* címet viseli, szintén itt kezdődik. A sorozat elsősorban a regény adaptációja. Móricz nagyon fontosnak érezte ezt a kort, amelyben Erdély – és azon belül az Erdélyi Fejedelemség mint önálló magyar állam – sorsfordító időszakhoz érkezik. A tizenöt éves háború és a Bocskai-felkelés szenvedései után az ifjú Báthory Gábor kezdi meg uralkodását, akitől Erdély az elődei, elsősorban a Báthory István alatti békés gyarapodást várta és remélte.

Bethlen alakja is 1608-ban tűnik fel először Báthory Gábor mellett, és bár ekkor a főszereplő elsősorban még maga Báthory, ezek az évek mintegy előkészítik azt az időszakot, amikor majd Bethlen kerül a trónra. Móricz feltehetőleg azért nyúlt vissza Báthory uralkodásáig,

hogy a két teljesen eltérő személyiségű uralkodó által fémjelzett korszakot szembeállítsa egymással. Ebben a kezdeti időszakban Bethlen még egyfajta tanácsadói szerepet tölt be Báthory Gábor mellett.

A 17. század eleje meglehetősen viharos időszak a fejedelemség történetében. Valószínűleg ezek a történelmi viharok, illetve az ezekben a viharos eseményekben szereplő személyiségek kelthették fel Móriczban az érdeklődést a kor iránt. Ne felejtjük el, hogy a fejedelemség különálló országgént csak körülbelül fél évszázada létezett, és létét ekkor még meglehetősen nagy bizonytalanság övezte. A magyar királyok – tekintve, hogy a középkorban Erdély a Szent Korona membruma, azaz része volt – továbbra is magukénak tekintették, az Oszmán Birodalom pedig szintén nem akarta kiengedni ezt az újonnan létrejött országot a vazallusi helyzetből. Tehát a keleti országrész, vagyis az Erdélyi Fejedelemség súlyát az adta, hogy lényegében két korabeli szuperhatalom vetélkedett érte: egyik azért, hogy megtartsa, a másik pedig azért, hogy megszerezze és állandóvá tegye a fennhatóságot fölötté. Ezt úgy tudják elérni – gondolták ők –, hogyha olyan fejedelmet állítanak Erdély élére, aki elismeri egyik vagy másik uralkodót – a szultánt vagy a Német-római Birodalom császárat és egyben magyar királyt – szuverénjének, azaz uralkodójának. Az állandó küzdelem eredményeként Erdélyen belül is olyan, egymással ellenkező politikai elképzelések jöttek létre, amelyek ütközése esetenként súlyos konfliktushelyzetet idézett elő.

Mindehhez még hozzájárult, hogy Erdélynek sok esetben nem csupán önmaga szempontjából, hanem a hajdani Magyar Királyság keleti tartományaként is súlya volt: az, hogy az erdélyi uralkodó melyik oldalra állt, katonai és politikai konfliktusokat dönthetett el. A fejedelemség tehát olyan, meglehetősen komoly tekintéllyel rendelkező országgá vált, amely tulajdonképpen a korabeli magyarság létét és hovatartozását egyaránt meghatározta. A sorozat segítségével egyrészt abba fogunk belelátni, hogy a korban zajló történelmi események, döntések súlya hogyan nehezedett az egyes szereplőkre, másrészt pedig az egyes szereplők közötti személyes konfliktusokba is betekintést nyerhetünk. Ami nagyon fontos lenne – és remélem, meg is valósul majd –, hogy a sorozat az erdélyi államnak az adott korban betöltött igen jelentős szerepét is érzékeltesse a nézőkkel.

*Oborni Teréz Nagyenyeden, a Kollégium alapításának emlékére
2022-ben megrendezett konferencia szünetében*

- *Mit kell tudnunk Báthory Gáborról, aki tulajdonképpen a sorozat egyik főszereplője?*

- Báthory Gábor nagyon különleges személyiség volt. A családból rajta kívül a húga, Báthory Anna tölt majd be jelentős szerepet a század első évtizedeiben, viszont Gábor a somlyói Báthory család utolsó férfitagja, mondhatni aranyágacskája volt, a „tündérkirályfi”, akire mindenki nagy szeretettel és várakozásokkal tekintett. Amikor 1608 virágvasárnapján bevonult Kolozsvárra, az ünneplő tömeg képviselőiben a szónok így köszöntötte: kívánom, hogy „érje föl nagy tettekkal Istvánt, kegyességgel Kristófot, hazaszeretettel Endrét”. Bethlen maga is őt pártolta. De talán egyik tanácsosának, Imreffy Jánosnak a véleménye jelzi leginkább, hogy miféle lelkesedéssel várták az ifjú fejedelmet Erdélyben: „Isten kegyelméből miénk a legerősebb hős, az udvar dísz, 20 éves ifjú, aki a vaskulcsot egy mozdulattal eltöri. Termete királyi, okos és merész, akihez hasonló Báthory István lengyel király óta sem Erdélyben, sem Magyarországon nem született. Isten

vigyáz rá, mert nagyra hivatott. Minden tettében szerencsés, Isten mindig vele van, és a királyi trónra segíti.”¹

A dolgok viszont nem alakultak a várakozásoknak megfelelően. Részben azért, mert Báthory a fejedelmi széket tulajdonképpen az 1607 őszen, 1608 telén kibontakozó úgynevezett második hajdúfelkelésnek köszönhette, azonban a hajdúkkal való viszonyát az erdélyi nemesség egyáltalán nem nézte jó szemmel. Másrészt az ifjú uralkodó, hogy a társadalom minden rétegéből támogatókat szerezzen, mindenkinek mindent megígért, ezeket az ígéreteket viszont többnyire nem tudta teljesíteni. Végül éppen annak az ellenkezőjét érte el velük, mint amit szeretett volna: mindazok haragját magára zúdította, akiknek csalódnuk kellett benne. Azt is szokás vele kapcsolatban emlegetni, hogy – amint a történeti források fogalmazzak – rendszeresen „elragadozta” a különböző erdélyi nagyurak, tanácsurak feleségeit és leányait. Ezeket az elragadozásokat nem lehet írásos dokumentumokkal bizonyítani, ellenben tudjuk azt – mert az elbeszélő források megőrizték –, hogy Báthory dorbézolásra hajlamos ember volt, aki rengeteg alkoholt fogyasztott, és hát nagyjából el lehet képzelni, hogy ilyenkor mi történhetett vele és körülötte. Többféle ok áll tehát annak hátterében, hogy az erdélyi nemesség soraiban egyre nagyobb ellenérzés támadt a fejedelemmel szemben. Emellett a külpolitikai lépései szintén meglehetősen visszások voltak. A korszakkal foglalkozó kutatók egy 2008-ban rendezett, az ő uralkodásával foglalkozó konferencián arra az álláspontra jutottak, hogy lényegében nem is rendelkezett koncepciózus politikai elképzeléssel, hanem egyszerűen csak hol ide, hol oda csapódott, és én is úgy vélem, hogy a fiatal és ambiciózus fejedelem nehezen igazodott el a korszak bonyolult birodalmi politikájában. A képet tovább árnyalja, hogy emberként is nyugtalan, zaklatott, még az adott korban is erőszakosnak mondott természete volt.

A jövődöbéli nézők közül sokan olvashatták Móricz Erdély-trilógiáját; a három regény – a sorozat vonatkozásában pedig ezek közül az első – meglehetősen jól jeleníti meg a kor minden problémáját.

1 Imreffy János levele Murád nagyvezírnek, 1610. augusztus 7. Idézi: Kruppa Tamás: Báthory Gábor a forrásokban: propaganda és ellenpropaganda. In Jeney-Tóth Annamária, Papp Klára és Ulrich Attila (szerk.): *Báthory Gábor és kora*. Debrecen, 2009, Debreceni Egyetem Történelmi Intézete – Erdély Történeti Alapítvány, 41. p.

A szeptembertől bemutatásra kerülő első évad cselekményének vezérfonala tulajdonképpen maga az említett regény, amihez a forgatókönyvírók az írói fantázia engedte határokon belül hozzátettek bizonyos gondolatokat, fordulatokat, illetve kibontottak bizonyos lehetőségeket, amelyek valamilyen szinten benne voltak a könyvben, de Móricz nem igazán szentelt teret nekik. Ezek kapcsán rendszeresen találkoztunk, megbeszéléseket folytattunk, hogy vajon egyik vagy másik fordulat még összefér-e a kor szellemével vagy sem. A sorozat tehát egy kicsit színesebb, izgalmasabb lesz a valós történeti eseményekhez képest – ahogyan az egyébként a mai világban a sorozatoktól elvárható –, de az alapigazságok, mint például az Erdélyi Fejedelemség kettős szorongatott helyzete, a fejedelem kül- és belpolitikájának nehézségei, a regényben és a filmben is megjelenő karakterek lényeges személyiségei, mind-mind láthatóvá válnak az egyes epizódokban.

– *Mit lehet elmondani a filmben megjelenő női karakterekről?*

– Elsősorban azt, hogy valós, élő alakok. Báthory Anna a fejedelem, Báthory Gábor húga, Báthory Erzsébet a nagynénje, Palotsai Anna pedig a felesége. A nőalakok esetében a forgatókönyvíróknak – akárcsak Móriczknak – inkább a fantáziájukra kellett hagyatkozniuk, de mindig a valós tényekből indultak ki. Mondok erre példát is (és ezzel talán nem árulok el titkot): Báthory Gábor csak nagybátyja befolyására vette nőül Palotsai Annát, de soha nem szerette, a házasságkötésük után hónapokig nem is látta, házastársi kapcsolatuk pedig feltehetően nem is volt. Báthory Erzsébet karakterével kapcsolatban is merültek fel nehézségek – igaz, más jellegűek, mert róla viszont elég sok mindent tudunk. Történetünkben most nem a vérvád volt érdekes az ő személyével kapcsolatban, hanem a Báthory Gáborhoz fűződő viszonya, az a támogató szerep, amit a két fiatal, Gábor és húga nagynénjeként betöltött.

Szóba került egy adott ponton az is, hogy egy bizonyos nőalak és valamely korabeli főúr között alakulhatott-e ki gyengéd kapcsolat. Bizonyosat nem tudhatunk erről azon kívül, hogy a két történelmi alak többször is találkozott, és kommunikáltak is egymással. Ilyen esetben elfogadó módon álltam a kérdéshez: úgy gondoltam, álljon a forgatókönyvírók szabadságában, hogy a meglévő információk alapján valamilyen kapcsolatot kialakítsanak, elképzeljének két ember között, még

akkor is, ha ezt semmilyen forrás sem támasztja alá. Más esetekben két ember viszonya annak ellenére is szívósan beette magát a történeti köztudatba, hogy sokan bizonyították: ilyen viszony nem létezett. Ebben az esetben tehát megint csak a forgatókönyvírókon múlt, hogy ezt beépítik-e a történetbe, illetve ha igen, hogyan teszik. Tehát összességében a nőalakokra vonatkozóan azt mondanám, hogy a regényhez képest a sorozatban kicsit hangsúlyosabb szerepet kapnak az események menetében, és a férfiszereplőkhöz való viszonyuk, kapcsolódásuk is erőteljesebb színekben fog érvényre jutni. Egyébként ez a tendencia – hogy a női szereplők, akikről általában is kevesebb történeti forrással rendelkezünk, nagyobb teret kapjanak – a manapság oly népszerű és divatos külföldi sorozatokban is megfigyelhető, és ez még úgy is nyilvánvaló számomra, hogy csak egy-egy epizódot néztem meg az említett sorozatokból. De hogy a *Tündérkert* kapcsán a közös munkára visszatérjünk: a szereplők kidolgozásának az is része volt, hogy a forgatókönyvírók még a kezdet kezdetén ún. karaktervázlatokat kértek tőlem a történeti források alapján, és én készítettem is egy körülbelül harmincoldalal anyagot számukra. Be kell vallanom, azért ez elég nagy feladat volt, mert volt néhány olyan személy, akiről elég csekély a fennmaradt forrásanyag.

- *Ha már itt tartunk, hadd kérdezzem meg, hogyan kell elképzelnünk ebben az esetben a filmesek és a történész közötti együttműködést?*

- Azzal kezdtük, hogy mindannyian újra elolvastuk a trilógiának az első kötetét, illetve elkészült egy három-négy oldalas tervezet mindazokról a karakterekről, akikről az a döntés született, hogy benne lesznek a sorozatban. Ehhez tudni kell, hogy a regényben ötven vagy annál is több szereplő van, itt tehát nyilvánvalóan válogatni kellett, mert ennyit egy filmsorozat egyszerűen nem bír el. A szereplők kiválasztása után a következő feladat az volt, hogy a létező történeti források alapján – és ezt szeretném külön is hangsúlyozni – a személyiségüket felépítsük. Nyilván ehhez olyan források kellettek, amelyekből megismerhettük a cselekedeteiket, vagy ha maradtak fenn általuk írott levelek, akkor azt, hogy bizonyos kérdésekről miként vélekedtek, hogyan fejezték ki magukat, és így tovább. A főbb szereplők, Ghiczy András, Kornis Zsigmond, Kornis Boldizsár, Kamuthy Farkas, Weiss Mihály, Kendy István, Bánffy Dénes és mások mellett például

Nagy András hajdúgenerális volt az egyik, akiről a történeti források összegyűjtésével készítettem egy ilyen kis rajzolatot. Nyilván nagyon fontos a karakterrajzoknál, hogy a különböző szereplőknek a fejedellemmel folytatott beszélgetéseiről például maradt-e fenn valamiféle forrás. A dolog érdekessége, hogy ez a munka szakmai szempontból is tartogatott számomra meglepetést, mégpedig Thurzó György, a Magyar Királyság nádora kapcsán. Thurzót korábban úgy ítélte meg a szakirodalom, hogy ellenségesen viszonyult az Erdélyi Fejedelemséghez és annak uralkodóihoz, és Báthory Gábor esetében kezdetben ez így is volt, később viszont a Bethlen Gáborral folytatott levelezéséből például egészen más derül ki. Nagyon jó információforrásnak bizonyultak az egyes személyiségek megrajzolásához a portai követek tollából származó követjelentések, de ilyen volt a tárgyalt korban szintén jelentős politikai szerepet betöltő Hídvégi Mikó Ferenc is, aki kortársként egy történeti művet – históriát – írt Báthory Gábor uralkodásáról. Ebben különben szinte minden szereplőről rengeteg izgalmas részletet találtunk (arról a Mikó Ferencről van szó, aki megkapta Bethlentől Csíkszereda mezővárosát, és akiről a csíkszeredai Mikó-vár is elnevezését nyerte). Egy másik forrásunk Bojthi Veres Gáspár, Bethlen hivatalos történetírója volt. Az említett szerzők nem nagyon fogták vissza magukat, és gyakran igen keményen leírták a korszak embereiről alkotott véleményüket, de munkáikban sok izgalmas, gyakran vicces részletet is lehet találni a szereplőinkről. A jellemzéseket ezek alapján állítottam össze, sok korabeli szövegrészlettel, hogy a forgatókönyveken dolgozó csapatnak legyen miből mazsoláznia. Az egyik cél nyilván az volt, hogy érzékeltessem a kor hangulatát, illetve azt, hogy ezek a történelmi alakok milyen veretes módon, hogyan társalogtak egymással – akár szépen, akár csúnyán szóltak egymáshoz.

Egy alkalommal, mikor már jócskán benne voltunk a munkálatokban, azzal hívott föl a vezető író, hogy húha, nem tudjuk, hogyan káromkodtak ebben a korban az emberek. Megnyugtattam, hogy tudjuk, és egyik egyetemista tanítványom segítségével készítettem neki egy két-három oldalas gyűjteményt a káromkodásokról. Hasonló kérdések merültek fel azzal kapcsolatban is, hogy a kor emberei hogyan ettek és ittak, hogyan szolgálták föl az ételeket egy ünnepi lakomán a fejedelem vagy valamelyik főúr palotájában. Előfordult, hogy már forgatták a filmet, amikor a rendező úr azzal keresett meg, mondjam

el, hogyan is áll össze egy zenekar a fejedelmi udvarban. Az erdélyi fejedelmi udvari zenekar összetétele ugyanis nem volt ugyanolyan, mint mondjuk Báthory Erzsébet csejtei várában a hétköznapi vacsorához háttérzenét szolgáltató zenekaré. A meglévő ismereteimet kibővítendő persze megkutattam ezt a témát is, és találtunk is például olyan csodás korabeli hangszereket, mint a teorba; ez lényegében a lanthoz hasonlít, de mélyebb regiszterekben szól, és természetesen szerepelni fog a filmben. Tehát a készítők minden tekintetben igyekeztek a történeti háttérrel, az anyagi kultúrát hitelesen visszaadni, ennek részeként pedig például a lakberendezést is úgy kialakítani, hogy az az adott korra jellemző legyen.

De visszatérve a karakterrajzokra: ezek összeállítása nagyon hosszadalmas munka volt, aztán mikor már körvonalazódnak kezdtek a szereplők, leültünk és átbeszéljük őket a forgatókönyvírókkal. Mint afféle művészberek, az írói csapat tagjai a várakozásaimat messze felülmúlva érezték rá ezekre a történeti személyiségekre, és ezt nagyszerű élmény volt megtapasztalni. Nagy csodálattal figyeltem a munkájukat. Aztán mikor megkaptam a nyolc epizód forgatókönyvét – először láttam ilyet egyébként –, az volt az első, talán furcsának ható benyomásom, hogy ezek a szereplők nagyon keveset beszélnek. Nem is tudom, miért... inkább úgy képzeltem el, hogy egyfolytában mondanuk kell vagy kellene valamit – mert ahogy írok, én is egyfolytában írok. Erre azzal szembesültem, hogy néha mindössze néhány szavas mondatokat váltanak, de olyan hatásos az a három szó, hogy az adott személy jellemét, illetve az adott szituációban elhangzó mondanivaló lényegét egyaránt sikerül megfogni általa. Nagyon meglepett, hogy ilyen kevés beszéddel ennyi fontos dolgot el lehet mondani. Az epizódok forgatókönyveit elolvasva szinte magam előtt láttam a történetet – az én filmemet –, és mivel nagy levelezésben voltunk, meg is írtam nekik rögtön, hogy ez csodás, ez zseniális, ez lenyűgözően izgalmas lesz.

– A következő kérdésem olyan esetekre vonatkozik, amikor fikcióhoz kellett folyamodni egy-egy alak kidolgozásánál. A történészek gyakran alkalmazzák azt a módszert, hogy amennyiben valakiről nincs információjuk, megkutatnak egy hozzá hasonló történelmi szereplőt, és e párhuzam segítségével próbálnak meg valamiféle képet kialakítani róla.

Alkalmazták ezt a módszert a Tündérkert karaktereinek kidolgozásakor is?

– Igen, állítom, hogy igen. Például ott voltak a Bethlen-párti tanácsosok, a Báthory-párti tanácsosok, illetve az egyik vagy másik kiemelkedő személyiség mellé álló politikai vezetők. A portai követi jelentéseknek köszönhetően tudjuk, hogy ezek hogyan beszéltek egymással, mert az említett jelentések sokszor párbeszédet is rögzítettek. Egy-egy kortárs feljegyzésből nagyjából azt is meg lehetett állapítani, hogy ezek az emberek miként vélekedtek bizonyos dolgokról, illetve bizonyos helyzetekben hogyan nyilvánultak meg. Tehát ha valakinek közülük nem is maradt fenn saját kezű levele vagy feljegyzése, a hasonlóság vagy a karakterrajz alapján így is sikerült kialakítani az illetőről valamiféle képet. Vegyük például a már említett hajdúvezér, Nagy András alakját. Anélkül, hogy tőle sok személyes írásos emlékünknél lenne, a deklarációk vagy a hajdúság egészének nevében kelt dokumentumok sokat elmondanak a hajdúk vezetőinek személyiségéről, így Nagy Andrásról is, akiről ismeretes, hogy nagyon erős ember volt, és kemény kézzel vezette a csapatába tartozó, egyébként meglehetősen vadnak és kegyetlennek mondott hajdúkat. Ez a történészek által használt módszer tehát valóban alkalmas volt arra, hogy egyes személyeket közösen fölépítsünk, ugyanakkor a folyamathoz a regény is eligazításul szolgált: Móricz sem a levegőből kapta az általa kreált karaktereket, hanem az első kötet megírása előtt nagyon komoly kutatómunkát végzett. Ha pedig valakiről végképp nem volt semmi – például Foktúti Máté református prédikátor ilyen –, akkor ott más korszakok lánglelkű református prédikátorairól vettük a mintát. Ilyen esetekben természetesen az is jól jött, hogy a mellékszereplők kevesebbet beszélnek, és azt a néhány mondatot, amit nekik kell elmondaniuk, össze tudtuk szedni más forrásokból. Ugyancsak itt kell megemlítenem az országgyűléseket is, mert az ezekhez kapcsolódó emlékeket is végignézttem. Az 1609. évi országgyűlést hoznám példának, illetve erről is Kornis Boldizsár felszólalását. Kornis nagyon kemény kérdéseket vetett fel, és nemcsak a fejedelemmel szemben ütött meg támadó hangot, de gyakorlatilag az egész országgyűlést megfenyegette: „Ti most örültök – mondta például a protestánsoknak címezve szavait –, mi pedig búsulunk. De mi is elegen vagyunk, vagy kilencezren;

visszanyeri még a mise a régi értékét, és akkor ti fogtok búsulni.” Az ehhez hasonló nagy súlyú mondatokból, amelyeket a történeti források megőriztek az országgyűlések eseményeiből, elég sok információt lehetett hasznosítani, ráadásul olykor egyetlen mondat is elég, hogy egy személyről nagyon fontos dolgokat tudjunk meg. Hát ezért volt hasznos az én szerepem (legalábbis remélem): a szakmából adódóan össze tudtam szedni az ilyen és az ehhez hasonló fontos mondatokat.

A források kapcsán megemlíteném még Borsos Tamás Marosvásárhelyről származó portai követ művét, aki szinte a korszak minden szereplőjéről írt valamit, és szabályos párbeszédet is rögzített a jelentéseiben (ilyen például a Kamuthy Farkassal folytatott beszélgetése, akivel nagy ellenségeskedésben volt). Ezek a párbeszédet kitűnő alapot szolgáltatott arra, hogy a forgatókönyvírók lássák, miként zajlott két főúr beszélgetése a 17. században, még ha a beszélgetések szövege nem is feltétlenül az említett két személy kapcsán került be a filmbe. Egy szó mint száz: igyekeztem jó nagy mennyiségben összegyűjteni ilyen részleteket annak érdekében, hogy a film a lehető legjobban tudja érzékeltetni azt a légkört, ami az 1608 és 1613 közötti években jellemezte az erdélyiséget, az erdélyi urakat.

- Volt-e olyan helyzet, amikor úgy érezte, hogy egy-egy mondat az adott korban nem hangozhatott el, vagy hogy egy jelenet nem történhetett volna meg?

- Igen, volt ilyen. Például egy alkalommal felmerült, hogy Báthory Gábor vágjon a földhöz egy borosüveget. Mivel az üvegpalackot ekkor még nem nagyon használták - nagyon drága, ritka kincsnek számított -, ilyenre feltehetően nem kerülhetett sor, úgyhogy javasoltam, valami mást csapjon oda. Aztán volt olyan, hogy bizonyos szavak eléggé 20. vagy 21. századiak voltak; ezek helyett kerestem valami régebbi kifejezést. De fordított helyzet is előfordult: más esetekben én ragaszkodtam volna több korabeli kifejezés használatához, de végül elfogadtam a szerzőknek azt az érvét, hogy bár a korszak ismerői számára nem jelentenének kihívást, az átlagos tévénéző nem fogja megérteni ezeket a 17. századi szavakat. Összességében viszont nem igazán volt olyan nagyobb esemény vagy mondat, ami ne illett volna bele a történet menetébe.

Hadd tegyem hozzá: abban is szerencsések vagyunk, hogy az erdélyi uraknak mindenről és mindenkiről volt véleményük, és ezt nem is rejtették véka alá, hanem szépen leírták. Tehát olykor nagyobb élvezetet jelentett számomra ez a kutatás, mintsem hogy munkának éreztem volna: egyszerűen izgalmas volt bizonyos adatokat újra összeszedni, átgondolni, végül pedig kiemelni közülük a legérdekesebb részleteket. Nagyon jó volt az együttműködés a forgatókönyvírókkal, meg hát tulajdonképpen az egész csapattal, pedig az elején kicsit félttem tőle. Nem tudtam, vajon nem gondolják-e azt, hogy fölösleges nekem az ő dolgukba beleszólni, de aztán jó érzéssel vettem tudomásul, hogy nagyon komolyan vették és fel is használták azokat az anyagokat, amiket elkészítettem. Ez talán azért is fontos, mert ha valaki nem történész vagy nem ismeri annyira ezt az időszakot, számára már magának az egész erdélyi államnak a mibenléte is egy kicsikét elvont vagy érthetetlen lehet: hogy egyben a Magyar Királyságnak is része, de közben Oszmán Birodalom vazallusállama is. Tehát elindultunk a nagy egésztől, és előfordult, hogy mikor a magasabb történeti összekapcsolódásokat, összefüggéseket igyekeztem megvilágítani, akár két és fél órán keresztül is beszéltem, a filmes csapat tagjai pedig végtelenül nagy odafigyeléssel és érdeklődéssel hallgatták. Ezt követően kezdtünk haladni a kisebb részletek felé, és egy-egy mikrotörténeti eseményre koncentrálni kidolgoztunk egy-egy helyzetet. Ehhez szállítottam én korabeli dokumentumokat, amelyek alapján ők dolgoztak, aztán – amikor elkészültek – ismét átbeszéltük az éppen megírt jelenetet. Igen kreatív együttműködés alakult ki közöttünk, úgyhogy én nagyon örültem ennek a munkának, és nagy megtiszteltetésnek éreztem, hogy részt vehettem benne.

Az együttműködés történetéhez az is hozzátartozik, hogy én életem egy korábbi időszakában tulajdonképpen nagyrészt végigjártam azokat a helyeket – Erdélyben, Magyarországon vagy éppenséggel Felvidéken –, ahol a regény, illetve a sorozat cselekménye játszódik. Amikor a forgatási helyszíneket néztük végig, a fotóim alapján közösen átgondoltuk, hogy vajon mivel tudnánk helyettesíteni a csejtei várat, vagy hogy melyik az a magyarországi város, amelyiknek egy sikátora, utcarészlete legalább nagyjából úgy néz ki, mintha a hajdani Segesvár vagy Nagyszében lenne. A ruházat esetében egyszerűbb volt a helyzet, hiszen a jelmeztervezők művészettörténetben jártas, komoly szakem-

berek, úgyhogy ezzel a kérdéskörrel nekem nem kellett történeti szempontból foglalkoznom. Egy kis érdekességet azért hadd osszak meg ezzel kapcsolatban is: mikor a jemeztervezőnk Báthory Gábor fejedelem egyik öltözetének leírását elolvasta, az első reakciója az volt, hogy hű, ennek az öltözéknek az előállítása több százezer forintba kerülne, tehát ezt valahogy úgy kell megoldani, hogy a ruhára applikált díszítmények ne feltétlenül aranyból legyenek. Tehát ilyen szempontból is nagyon alapos előkészítéssel járt ez a munka.

- *Ha az ember egy adott korral foglalkozik, kezd valamilyen szinten otthonosan mozogni benne. Milyen élmény volt látni, hogy ez a kor bizonyos módon megelevenedik Ön előtt?*

- Ezzel az otthonossággal kapcsolatban igaza van: néha elég egy dokumentumnál a kézírásra ránézünk, és már abból egyértelmű számunkra, hogy kitől származik, vagy más esetben a szóhasználatot ismerjük fel, de gyakran azt is tudjuk, hogy ki kinek mit mond és miért. Tehát miközben kutatunk, ezek a régen élt emberek bizonyos értelemben közeli ismerőseinkké válnak. Az én számos kedvencem közül a már említett Borsos Tamás az egyik: egyszerűen le vagyok nyugözve tőle, de vannak mások is, akikre már-már barátként tekintek. Ez velünk, történészekkel gyakran előfordul. Döbbenetes élmény, ahogyan ezek az emberek ebben a sorozatban hirtelen megelevenednek és beszélni kezdenek. Nyilván a rendező és a forgatókönyvírók róluk alkotott elképzelései nem feltétlenül egyeznek meg az én elképzeléseimmel, de azért nagyon nagy az átfedés. Erről már beszéltem, de még egyszer hangsúlyozom: elképesztő az az érzékenység és empátia, amivel a szerzői csapat megalkotta az alaptörténetet. Csodálattal tölt el irántuk, hogy néhány, viszonylag rövid előadás és egy-két beszélgetés után mennyire ráéreztek a kor miliójére, jellegzetességeire. Nyilván azért művészek és alkotók, hogy erre képesek legyenek. Az egyetemi hallgatóimmal összevetve őket azt kell mondanom, hogy míg az utóbbiaknál jóval több igyekezetembe kerül hasonló eredményt elérni, az előbbieket rettentően gyorsan és nagyon mély érzéssel reagáltak ezekre a 17. századi emberekre, helyzetekre. Nagyon érdekes volt belelátni abba, hogy ők hogyan alkotnak, hiszen ez a folyamat egy kicsit azért más, mint a történészi munka. Remélem, hogy a jövőben is folytatódni fog közöttünk az együttműködés.

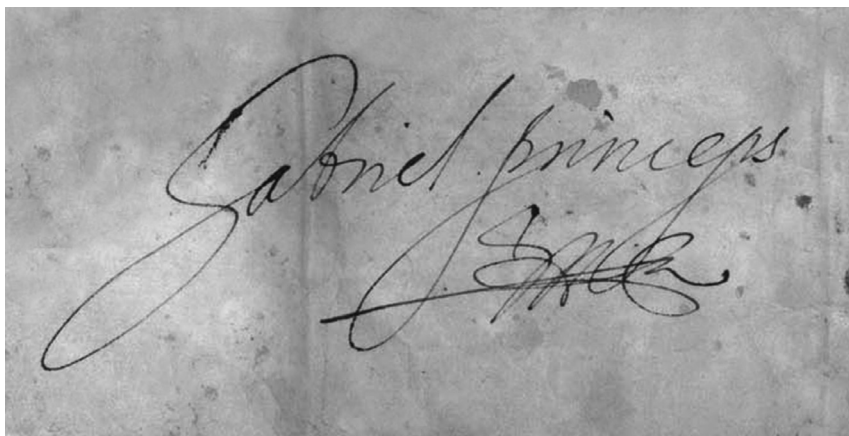
Oborni Teréz Erdély fejedelmei című könyvének
egyik Báthory Gáborról szóló oldala²

– Sikerült a sorozatnak a bemutatott korról valamelyest hiteles képet alkotnia? Történésszésként hogyan látja ezt a kérdést?

– Igen, szerintem a sorozat készítői meglehetősen nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy a kor atmoszféráját megragadják. A várak, a kúriák, a lakóhelyek, a környezet, a zene, az étkezés, az emberi szokások, az emberi kommunikáció mindenképpen korhűek, még akkor is, ha a szóhasználatban modernebb szókészlettel kellett dolgozni, mint amilyen a 17. században volt. Az emberi karakterek megjelenítését is bátran mondanám korhűnek. A nézőknek e tekintetben meg kell engedniük az alkotóknak, hogy ebben bizonyos fokig szabadon dolgozhassanak, hiszen akár a tudományos történésszi, akár a regényírói megközelítést nézem, már semmiképp nem tudhatjuk meg a nagybetűs igazságot ezekről a négyszáz évvel ezelőtt élt emberekről, legfennebb próbálunk közelebb jutni hozzájuk, amennyire lehet, és ezt csak az írásaikon keresztül tudjuk megtenni. Ezért is mondom el már sokad-

2 Oborni Teréz: *Erdély fejedelmei*. Budapest–Kolozsvar, 2023, Magyar Nemzeti Levéltár – Iskola Alapítvány Kiadó.

szorra, hogy a történeti források felhasználása milyen fontos, az alkotók pedig ezekből indultak ki. Aki megnézi a sorozatot, tulajdonképpen belecsöppen majd ebbe a 17. század eleji világba, és biztosan állíthatom, ez egy borzasztóan izgalmas, nagyon-nagyon különleges élmény lesz, kiváltképpen hogy nem igazán vannak ilyen típusú történelmi filmjeink. Azt gondolom, ez a sorozat óriási hiányt pótol, ráadásul az általam legnemesebbnek vélt filmkészítői hagyományokat újítja föl. Ha például az *Egri csillagok* című regényt és az abból készült filmet vesszük, tulajdonképpen az is csak körülbelül hetven százalékban felel meg a kor valóságának. A szereplők közül Cecey Éva nem is létezett. Boremissza Gergely létezett ugyan, de nem úgy és nem azok történetek vele, amiket Gárdonyi elképzelt számára. Gondoljunk arra, hogy már a *Tündérbkert* című regény is fikció, viszont ennek a megfilmesítése annak ellenére is megeleveníti, közel hozza ezt a korszakot hozzánk, hogy vannak benne elképzelt párbeszédek, illetve elképzelt karakterek is. Azt érzékelem azokban a körökben, amelyekben forgok, hogy nagy a várakozás a sorozat kapcsán, illetve hogy van igény az ilyen típusú filmekre, amelyek úgy akarnak bemutatni egy kort, hogy közben szórakoztatnak is. És azt hiszem, hogy ez éppen elég.

Báthory Gábor aláírása testőrgárdája – a praetoriánusok –, székely katonái számára 1611-ben kiadott címereslevelén